

Struktura ruchu turystycznego w Gorczańskim Parku Narodowym oraz ocena przygotowania obszaru do turystyki¹

Hanna Prószyńska-Bordas, Jan Markiewicz

Streszczenie. Badanie ankietowe turystów pozwoliło na określenie cech jakościowych ruchu turystycznego na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego oraz zebranie opinii turystów o odwiedzanym obszarze. Struktura społeczno-demograficzna turystów zmienia swoje oblicze w efekcie zmian społecznych i infrastrukturalnych. Zachowania turystyczne mężczyzn i kobiet uprawiających turystykę w GPN różnią się w niewielu aspektach. Rozwija się turystyka rowerowa. Większość odwiedzających ocenia pozytywnie przygotowanie obszaru do turystyki.

Słowa kluczowe: park narodowy, odwiedzający, opinie turystów, zagospodarowanie turystyczne

Abstract. Structure of the visitors flow in the Gorce National Park and the evaluation of preparation of the area for tourism. The work aimed to determine the qualitative characteristics of visitors to the Gorce National Park and to gather their opinions about the preparation of the area for tourism. The socio-demographic structure of visitors has changed since the end of the XX c. as a result of changes in social and material conditions of life and converging of the leisure behaviors of men and women. Most visitors consider the preparation of the area for tourism as good. Respondents evaluated various elements of the tourism facilities. Scenic points and rest areas, as well as accommodation got good ratings. Hiking trails, educational facilities and tourist information got slightly lower ratings. Eating places were evaluated quite low. The park's cleanliness and tidiness and the roads used to get to the Park obtained the lowest ratings.

Keywords: national park, visitors, tourists' opinions, tourist facilities

Wprowadzenie

Użytkowanie rekreacyjne i turystyczne parków narodowych nie powinno kolidować z ochroną przyrody (Partyka 2002). Wszelkie strategie i plany rozwoju turystyki na obszarach cennych przyrodniczo i krajobrazowo wymagają rozeznania wielkości i struktury realizowanego na danym terenie ruchu turystycznego (Thomas i Middleton 2003, Cieszewska 2009). Na obszarach o rozwiniętej funkcji turystycznej przeprowadza się okresowo monitoring wielkości i struktury ruchu turystycznego. Polega on na zliczaniu lub oszacowaniu metodami pośrednimi liczby odwiedzających oraz badaniu cech i opinii turystów techniką ankietową (Matczak 2002). Zbieranie opinii odwiedzających pozwala na rozwijanie i korygowanie oferty turystycznej.

Karpaty są obszarem uprzywilejowanym pod względem różnorodności i rangi walorów turystycznych, toteż funkcja turystyczna jest tam rozwinięta, szczególnie w parkach narodo-

¹ Praca zrealizowana w ramach tematu badawczego PU.12

wych i ich otoczeniu (Kurek 2005). W woj. małopolskim coroczny monitoring stanu turystyki (Badanie 2010) obejmuje strukturę cech jakościowych ruchu turystycznego w najpopularniejszych miejscach. Kilka punktów pomiarowych zlokalizowano w parkach narodowych, ciesząc się dużą frekwencją, nie obejmując jednak Gorczańskiego Parku Narodowego (GPN). Publikowane dane na temat ruchu turystycznego w GPN pochodzą z lat 1999-2000 (Popko-Tomasiewicz 2002).

Cel pracy, pytania badawcze i metodyka

Celem pracy było rozpoznanie struktury cech jakościowych ruchu turystycznego w Gorczańskim Parku Narodowym i zebranie opinii odwiedzających o infrastrukturze turystycznej obszaru. Dzięki porównaniu obecnych danych z wynikami monitoringu sprzed dziesięciu lat, pokuszono się o określenie rodzaju i kierunku zmian w strukturze ruchu turystycznego. Postawiono pytania badawcze. Kim są współcześni odwiedzający? Jaka motywacja im przyświeca? Jak realizują wycieczkę? Jakie opinie mają na temat udostępnienia turystycznego parku? Jakie zmiany w charakterze ruchu turystycznego można zauważyć w okresie ostatniego dziesięciolecia?

Badanie ankietowe przeprowadzono w sposób losowy w miesiącach wakacyjnych w latach 2008-2009 oraz we wrześniu 2010 r. na szlakach GPN i w miejscach odpoczynku turystów. Dla zmiennych nominalnych i interwałowych wygenerowano tabele częstości a dla zmiennych numerycznych wyliczono średnie arytmetyczne (program SPSS 17). Do zweryfikowania statystycznej istotności różnic między wypowiedziami mężczyzn (M) i kobiet (K) posłużyła funkcja χ^2 Pearsona na poziomie $p=0,05$. Przebadano ogółem 408 osób.

Teren badań

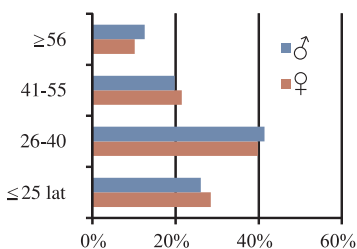
Atrakcyjność turystyczną Gorców dostrzeżono już sto lat temu, gdy Kazimierz Sosnowski napisał: „...mają niezwykle wiele powabu. Ten powab stanowi wielka obfitość hal i polan, powódź borów i najwspanialsza panorama Tatr” (www.gorczańskipark.pl). Pierwsi turyści nocowali w szałasach pasterskich i w chałupach u górali, później w kilku schroniskach. Powstały w 1980 r. Gorczański Park Narodowy tworzy wraz z otoczeniem swoisty rejon turystyczny, powiązany z obszarem podhalańskim, pienińskim i beskidzkim (Tomasiewicz i Gruszczyk 2001, Różański 2006). Gorce stanowią obszar docelowy turystyki letniej i zimowej, są też uczęszczanym pasmem tranzytowym dla wędrowców długodystansowych, gdyż dzięki szlakom turystycznym łączą Babią Górę z Pieninami, Beskidem Sądeckim i Wyspowym. Budowa autostrady A2 i modernizacja „zakopianki” polepszyła dostępność komunikacyjną tej części Karpat. W otoczeniu Gorców rozwinęła się wiejska baza noclegowa. Liczba odwiedzających GPN szacowana jest na ok. 60 tys. osób rocznie (2007 r.). Ochrona przyrody, kształtowanie przestrzeni turystycznej, modernizacja szlaków i ścieżek edukacyjnych oraz wyposażenie ich w elementy systemu terenowej informacji wizualnej i małą infrastrukturę turystyczną realizowana jest etapami przez dyrekcję parku w ramach projektu Infrastruktura i Środowisko.

Charakterystyka turystów w świetle badania ankietowego

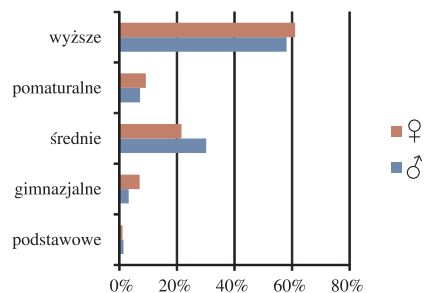
Wśród wizytujących GPN najliczniejsze były osoby w wieku 26-40 lat (40,7%), a prawie 70% stanowili turyści poniżej 40 roku życia (ryc. 1). Średni wiek respondentów wyniósł 36 lat. Najwięcej było osób z wykształceniem wyższym (59,5%) (ryc. 2). Dominowali pracujący (65,4%). Spora część ankietowanych studiowała (18%). Między rozkładami cech demograficzno-społecznych kobiet i mężczyzn nie zaobserwowano istotnych różnicowań. Zanotowano turystów z niemal całej Polski, sporadycznie z zagranicy (0,7%). Pofowę odwiedzających

stanowili mieszkańcy woj. małopolskiego (51,5%), następnie śląskiego (14,7%) i mazowieckiego (9,8%), po kilka procent z innych województw, najmniej z lubuskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, brak respondentów jedynie z woj. świętokrzyskiego. Z 12 metropolitalnych miast Polski pochodziła połowa odwiedzających (52,0%), najczęściej z Krakowa (24,8%). Mieszkańcy okolic w promieniu 50 km od parku stanowili 10%.

Wśród motywacji do odwiedzenia GPN (wielokrotnego wyboru) najczęściej deklarowano podjęcie aktywności fizycznej (72,3%), następnie wypoczynek (54,2%), poznanie walorów parku (52,9%), pobyt na łonie natury (48,0%), zainteresowania (20,3%), zachęcenie przez współuczestnika wycieczki (20,1%), chęć przebywania z bliskimi (16,2%). Motywację poznawczą istotnie częściej wskazywali mężczyźni (M 57,7%, K 47,3%), natomiast kobiety istotnie częściej deklarowały chęć przebywania z rodziną czy przyjaciółmi jako czynnik wpływający na decyzję wycieczki (M 12,6%, K 20,4%). Respondenci przybywali w Gorce (ryc. 3) na ogół ze znajomymi (44,4%) bądź z rodziną (39,2%), rzadziej w grupie zorganizowanej (8,6%) czy samotnie (7,8%). Kobiety istotnie częściej przybywały z rodziną (M 30,6%, K 43,5%), natomiast mężczyźni istotnie częściej w pojedynkę (M 12,2%, K 2,7%). Ponad połowa ankietowanych w dniu badania (ryc. 4) przyjechała do Parku samochodem (56,1%). Popularnym środkiem transportu był autobus (17,6%), przy czym kobiety istotnie korzystały z tej formy komunikacji niż mężczyźni (M 14,0%, K 22,0%). Pieszo w dniu badania dotarło 13,0%, a rowerem 5,6%, przy czym na rowerze przybywali głównie mężczyźni (M 9,9%, K 0,5%). Dominującą formę turystyki w sezonie letnim stanowią wędrowki piesze (88,2%). Widoczna w obrębie parku jest turystyka rowerowa (11,8%), uprawiana głównie przez mężczyzn (M 19,8%, K 2,2%). Analiza częstotliwości odwiedzin (ryc. 5) wykazała, iż przeważają osoby powtarzające wizytę (67,8%). Co trzeci odwiedzający wybrał się do tego parku po raz pierwszy (32,1%), uczyniło to istotnie więcej kobiet niż mężczyzn (M 27,0%, K 38,2%).

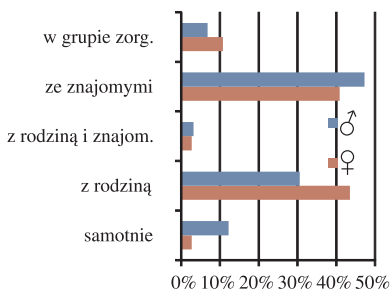

Ryc. 1. Wiek (♂ – mężczyźni, ♀ – kobiety)
Fig. 1. Age (♂ – men, ♀ – women)

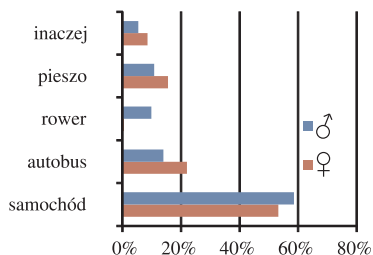

Ryc. 2. Poziom wykształcenia respondentów
Fig. 2. Education level of respondents

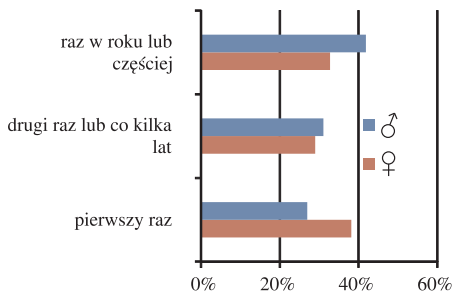
Turyści planując wycieczkę korzystali z jednego lub więcej źródeł informacji (ryc. 6): mapy (53,2%), publikacji (28,4%) i internetu (21,1%). Duży odsetek ankietowanych bazował na swojej własnej wiedzy (47,8%) albo na wiedzy innych (36,8%), przy czym mężczyźni istotnie częściej polegał na wiedzy własnej (M 53,6%, K 40,9%), a kobiety opierały się na prowadzeniu przez innych (M 32,4%, K 41,9%). Fakt ten wydaje się wynikać z tego, że kobiety istotnie częściej były tu po raz pierwszy, także istotnie częściej motywowały się zachętą osoby towarzyszącej. Największe wrażenie na turystach wywierają piękne widoki, urok przemierzanych tras, a także niezwykle walory przyrodnicze oraz panująca w Gorcach cisza. Odwiedzający odnieśli korzyści związane z aktywnością fizyczną i przebywaniem na łonie natury, jak również krajoznawcze, estetyczne, towarzyskie i wypoczynkowo-zdrowotne. Na wycieczce w ob-

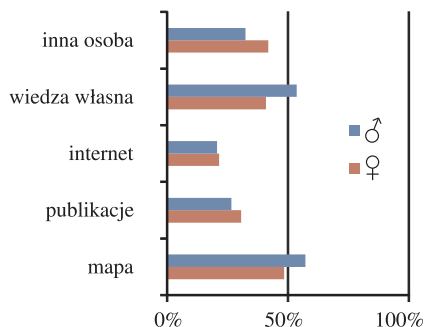
Ryc. 3. Rodzaj towarzystwa
Fig. 3. Type of company

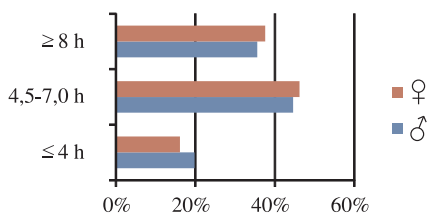
Ryc. 4. Środek transportu do GPN w dniu badania
Fig. 4. Means of transport used to get to the GNP the very day of survey

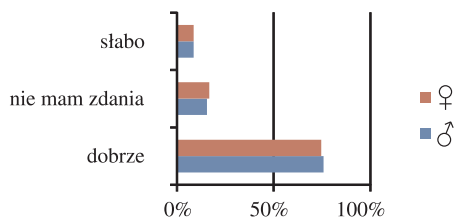
Ryc. 5. Częstość odwiedzania GPN
Fig. 5. Frequency of visits to GNP

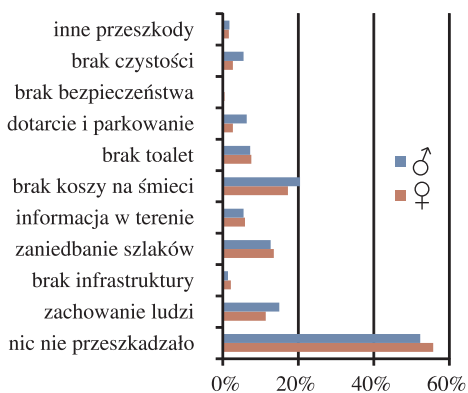
Ryc. 6. Wykorzystane źródła informacji
Fig. 6. Source of information used

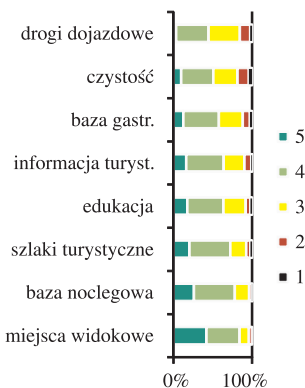
Ryc. 7. Czas wycieczki po GPN w dniu badania
Fig. 7. Duration of the excursion in GNP the very day of the survey

Ryc. 8. Ocena przygotowania Parku do turystyki
Fig. 8. Evaluation of the preparation of the GNP for tourism

Ryc. 9. Przeszkody w satysfakcji z wycieczki do GPN (pytanie z wielokrotnym wyborem odpowiedzi)
Fig. 9. Reasons of dissatisfaction after visiting the GPN (multiple choice)

Ryc. 10. Ocena elementów zagospodarowania w skali od 1 – bardzo złe do 5 – bardzo dobre
Fig. 10. Evaluation of the visitors' facilities from 1 – very bad to 5 – very good

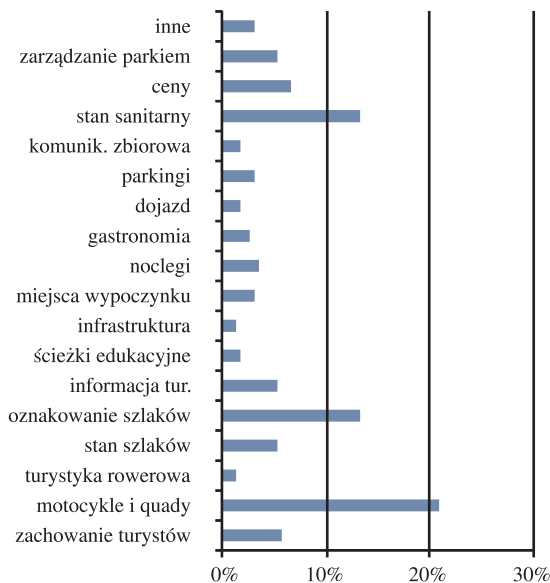
rębie parku turyści spędzali średnio 7,3 godziny (ryc. 7). Co trzeci turysta (36,5%) wędrował po parku 8 godzin lub dłużej. Ponad jedna trzecia respondentów (37,2%) wracała na noc do domu. Noclegi świadczone są w gminach: Niedźwiedź, Nowy Targ, Mszana Dolna, Ochotnica Dolna i Rabka, najczęściej poza granicami parku. Pozostający na nocleg spędzali noc w schroniskach (28,3%) i kwaterach prywatnych (25,9%), w gospodarstwach agroturystycznych (12,1%), u rodziny czy znajomych (10,9%) i w ośrodkach wypoczynkowych (8,1%). Zaznaczył się udział nocujących na polach namiotowych (7,3%). Najrzadziej korzystano z bazy hotelowej (5,3%). Nie zaobserwowano istotnego zróżnicowania w odpowiedziach kobiet i mężczyzn. Osoby nocujące poza domem średnio realizowały 4,3 noclegów. W kwestii czasu trwania wycieczki po parku, pozostawiania na nocleg i rodzaju bazy noclegowej nie odnotowano statystycznie istotnych różnicowań między respondentami obu płci.

Opinie turystów o Gorceńskim Parku Narodowym

Zdaniem zdecydowanej większości ankietowanych (75,2%) GPN jest dobrze przygotowany do turystyki (ryc. 8). Niezadowolonych było 8,7%, pozostali nie mieli wyrobionego zdania. Płeć respondentów nie jest czynnikiem różnicującym opinie. Połowa turystów (53,8%) odniosła pełną satysfakcję z pobytu w GPN. W zaproponowanym zestawie mankamentów w organizacji turystyki w GPN (ryc. 9) najczęściej zaznaczano brak koszy na śmieci (19,0%), zaniedbanie szlaków (13,1%), nieodpowiednie zachowanie ludzi (13,3%) (zwłaszcza wjeżdżających quadami i motocyklami crossowymi), następnie brak toalet (7,4%), słabą informację w terenie (5,9%) (szczególnie brak drogowskazów z czasami przejścia). Rzadziej zaznaczano problemy z dotarciem i parkowaniem (4,7%) oraz brak czystości (4,2%). Poza jedną turystką nikt nie odczuł braku bezpieczeństwa. Wpisy w kategorii „inne” najczęściej dotyczyły wysokich cen w schroniskach. Statystycznie istotna różnica między odpowiedziami według płci wystąpiła jedynie w kategorii dotarcia i parkowania (M 6,4%, K 2,7%). Średnia ocena przygotowania GPN do turystyki w skali od 1 (bardzo złe) do 5 (bardzo dobre) wyniosła 3,92. Turyści ocenili poziom poszczególnych elementów turystycznego zagospodarowania parku i otoczenia (ryc. 10). Na poziomie dobrym ocenili miejsca widokowe i wypoczynkowe (4,22) oraz bazę noclegową (4,00). Nieco niższa jest średnia ocena szlaków turystycznych (3,84), działalności eduka-

cyjnej parku (3,71) i informacji turystycznej (3,70). Słabiej wypadły oceny bazy gastronomicznej (3,56), czystości i porządku (3,38) oraz infrastruktury drogowej w otoczeniu parku (3,30).

Wypowiedziane w pytaniu otwartym krytyczne uwagi respondentów dotyczące organizacji turystyki w GPN zostały podczas opracowania podzielone na kategorie tematyczne (ryc. 11). Turyści zwrócili uwagę na brak kontroli i sankcji wobec licznie pojawiających się quadów i motocykli. Sporo uwag dotyczyło zaśmiecenia oraz słabego wyposażenia terenu parku w urządzenia sanitarne. Narzekano na wygórowane ceny usług (noclegów, żywności w schroniskach, biletów na wyciąg w Tobołowie). Kolejne uwagi dotyczyły systemu szlaków: niedostatecznego ich oznakowania, czasem złego ich stanu (wskutek rozjeżdżania przez ciągniki), czy słabo rozwiniętej przestrzennej informacji turystycznej (drogowskazów, itp.). Żałowano zlikwidowanego szlaku, który łączył oba pasma Gorców. Zgłaszano brak schronów przed deszczem. Stwierdzono nieobecność w sprzedaży broszur informacyjnych o ścieżkach edukacyjnych, a także brak jakichkolwiek publikacji w języku angielskim. Bulwersował brak kultury oraz rowerzyści pędzący po szlakach pieszych. Niektórzy boleli nad sprzedażą alkoholu w schroniskach. Turyści zmotoryzowani narzekali na niewielką liczbę parkingów (szczególnie w Kowańcu), a niezmotoryzowani na rzadkie kursy autobusowe. Padały opinie, że za mało jest taniej bazy noclegowej. Postulowano otwarcie serwisów rowerowych w schroniskach. Turyści wyrażali też troskę o całokształt gospodarowania parkiem.

Ryc. 11. Pogrupowane tematycznie uwagi negatywne o przygotowaniu GPN do turystyki (pytanie otwarte)
 Fig. 11. The negative remarks about the preparation of the GNP for tourism by topics (open question)

Podsumowanie

Dominacja odwiedzających o wyższym wykształceniu i pracujących jest cechą współczesnej turystyki w parkach narodowych. Podobnie jak w sąsiadującym Pienińskim Parku Narodowym (Warcholik 2010) przeważają turyści z województwa miejscowego i województw najbliższej zurbanizowanych. Odsetek korzystających z samochodu nie jest tak przytłaczający jak

na innych obszarach przyrodniczych, co po części wynika z faktu, że w Gorcach rozwinięta jest turystyka wędrownicza długodystansowa. Odsetek odwiedzających jednodniowych zmalał w porównaniu z danymi z lat 1999-2000, kiedy to wynosił 45-60% (Popko-Tomasiewicz 2002). Turystów charakteryzuje motywacja w kierunku aktywności ruchowej i znaczny czas trwania wycieczki na terenie parku. Pozostaje kwestią otwartą, czy uprawiają turystykę kwalifikowaną, skoro połowa turystów nie używa mapy. Poza rozwojem turystyki kolarskiej górskiej w okresie ubiegłego dziesięciolecia nie zaobserwowano znaczących zmian w obliczu turystyki indywidualnej w GPN. Zachowania turystyczne mężczyzn i kobiet uprawiających turystykę górską różnią się w niewielu aspektach, szczególnie w kwestii aktywności ekstremalnych jak kolarstwo górskie. Turystyka w badanym parku narodowym zmienia swoje oblicze w efekcie zmian cywilizacyjnych zachodzących w tkance społecznej (starzenia się społeczeństwa, upowszechnienia się wykształcenia wyższego) i materialnej (rozwój infrastruktury i dostępności komunikacyjnej).

Uwagi turystów należy wykorzystać do poprawienia komunikacji między dyrekcją parku a odwiedzającymi. Niemoc służb parku w walce z rekreacyjnymi pojazdami spalinowymi (Gazeta 2006, Tygodnik 2011), to kolejna sprawa, która bulwersuje żądnych czysty turystów. Niektóre postanowienia proekologiczne (jak zamknięcie szlaku ze względu na dobro przyrody) pozostają dla nieświadomych turystów niezrozumiałe. Wydaje się, że koszty na śmieci w górach być nie powinno, ale trzeba wypracować efektywny system utrzymania czystości. Potrzebna jest powszechna edukacja na szlaku w zakresie ochrony przyrody i motywowanie turystów, by zadzierzgnęli bliższą więź z naturą, dzięki czemu turystyka w Gorczańskim Parku Narodowym stanie się bardziej przyjazna środowisku.

Literatura

- Badanie ruchu turystycznego w województwie małopolskim w 2010 roku raport końcowy 2010. PBS DGA, Sopot.
- Cieszewska A. 2009. *Strategia rozwoju turystyki na terenach cennych przyrodniczo*. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 4 (23): 43-49.
- Gazeta 2006. Gazeta Wyborcza z dnia 29.10.2006 roku.
- Kurek W. 2005. *Turystyczna funkcja obszarów górskich*. Turyzm1-2: 151-162.
- Matczak A. 2002. *Metodyka badań ruchu turystycznego na obszarach chronionych*. W: Partyka J. (red.): *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*. Ojcowski Park Narodowy, Ojców: 17-22.
- Partyka J. 2002. *Turystyka w polskich parkach narodowych. Charakterystyka ogólna*. W: Partyka J. (red.) *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*. Ojcowski Park Narodowy, Ojców: 143-154.
- Popko-Tomasiewicz K. 2002. *Ruch turystyczny w Gorczańskim Parku Narodowym*. W: Partyka J. (red.) *Użytkowanie turystyczne parków narodowych*. Ojcowski Park Narodowy, Ojców: 219-230.
- Różański W. (red.) 2006. *Gorczański Park Narodowy. 25 lat ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Gorców*. GPN, Poręba Wielka.
- Thomas L., Middleton J. 2003. *Guidelines for Management Planning of Protected Areas*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 10, World Commission on Protected Areas, IUCN.
- Tomasiewicz J., Gruszczyk A. 2001. *Gorczański Park Narodowy*. Multico.
- Tygodnik 2011. Tygodnik Podhalański z dnia 20.01.2011 roku.
- Warcholik W., Majewski K., Kiszka K. 2010. *Ruch turystyczny w Pienińskim Parku Narodowym*. Pieniny Przyroda i Człowiek 11: 149-156.

Hanna Prószyńska-Bordas

Zakład Teorii Turystyki

Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie

hanna.bordas@awf.edu.pl